

Άλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

Summary :

Στις 29 Μαΐου 1453 ο Οθωμανός σουλτάνος Μωάμεθ Β΄ κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη, έπειτα από πολιορκία περίπου δύο μηνών. Κατά την άλωση βρήκε το θάνατο ο τελευταίος Βυζαντινός αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος. Αν και το βυζαντινό κράτος είχε πάψει προ πολλού να αποτελεί υπολογίσιμη δύναμη, η συμβολική και συναισθηματική απήχηση της άλωσης ήταν σημαντική, καθώς σήμανε και τυπικά το τέλος της χριστιανικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Date

29 Μαΐου 1453

Geographical Location

Κωνσταντινούπολη

1. Ιστορικό πλαίσιο

Η Άλωση του 1453 ήρθε ως κατάληξη μιας μακράς πορείας αποσύνθεσης του βυζαντινού κράτους και παράλληλης ανάδειξης των Οθωμανών ως της κυρίαρχης ηγεμονικής δύναμης στην περιοχή. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία δεν αποκαταστάθηκε ποτέ στην παλιά της αίγλη μετά την [άλωση](#) της Κωνσταντινούπολης από τους [σταυροφόρους](#) το 1204. Ωστόσο, μέχρι τον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ μελών της [παλαιολόγειας δυναστείας](#) στα μέσα του 14ου αιώνα (1341-1354) παρέμενε μια βιώσιμη πολιτική οντότητα με αξιόλογη εδαφική έκταση και πόρους. Στη συνέχεια, κατά τον τελευταίο αιώνα της ύπαρξής της, η πάλαι ποτέ Βυζαντινή Αυτοκρατορία ήταν μια χαλαρή ένωση ανεξάρτητων ηγεμονιών ([Κωνσταντινούπολη](#), Θεσσαλονίκη, Μορέας κ.λπ.) τις οποίες διοικούσαν μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας. Η επικράτεια του αυτοκράτορα περιοριζόταν στην Κωνσταντινούπολη, τη γύρω περιοχή, κάποιες πόλεις στην Προποντίδα και τα θρακικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, καθώς και ορισμένα νησιά. Η οικονομική βάση της αυτοκρατορίας ήταν πλέον κυρίως αστική, και από πολλές απόψεις η Κωνσταντινούπολη κατά τον τελευταίο αιώνα της παραλληλίζεται με τις ιταλικές πόλεις-κράτη. Τα κρατικά έσοδα ήταν ιδιαίτερα περιορισμένα και προέρχονταν κυρίως από φόρους, όπως στην πώληση του κρασιού, μονοπώλια, όπως το αλάτι, και δασμούς.

Την ίδια περίοδο έλαβε χώρα η ραγδαία εξάπλωση του οθωμανικού κράτους και η μετεξέλιξή του από ένα κρατίδιο με φυλετική βάση σε μια πολυεθνική αυτοκρατορία. Το εμιράτο του Οσμάν είχε δημιουργηθεί στη βορειοδυτική [Μικρά Ασία](#) γύρω στο 1300 και έως το 1330 είχε ενσωματώσει τη βυζαντινή [Βιθυνία](#). Οι Οθωμανοί πέρασαν για πρώτη φορά στην Ευρώπη το 1345 ως σύμμαχοι του διεκδικητή του βυζαντινού θρόνου Ιωάννη Καντακουζηνού. Μετά την κατάληψη της Καλλίπολης το 1354, απέκτησαν μια σταθερή βάση στη Θράκη, απ' όπου μπορούσαν να διαπεριαιούνται και να λεηλατούν τις ευρωπαϊκές περιοχές. Η δυνατότητα αυτή έδωσε στους Οθωμανούς ένα τεράστιο πλεονέκτημα έναντι των άλλων τουρκικών εμιράτων της Μικράς Ασίας, καθώς προσέλκυαν νομάδες πολεμιστές από όλο τον τουρκικό χώρο της Μέσης Ανατολής, τους οποίους γοήτευε η προοπτική του συνδυασμού της πλούσιας λείας (κυρίως με μορφή χριστιανών αιχμάλωτων σκλάβων) και του ιερού πολέμου εναντίον των απίστων.

Μέσα σε λίγες δεκαετίες οι Οθωμανοί είχαν καταλάβει μεγάλο μέρος της Βαλκανικής και από το 1394 έως το 1402 έκαναν μια πρώτη απόπειρα να εξαναγκάσουν την Κωνσταντινούπολη σε παράδοση αποκλείοντάς την. Η ήττα των Τούρκων από τον Ταμερλάνο στη μάχη της Άγκυρας (1402) και οι επακόλουθες συγκρούσεις ανάμεσα σε μέλη της οθωμανικής δυναστείας πρόσφεραν μια πρόσκαιρη ανακούφιση στο Βυζάντιο, αλλά μετά την ανάδειξη στην εξουσία του σουλτάνου Μουράτ Β΄ (1421) το οθωμανικό κράτος ανέκαμψε και η επικράτεια του βυζαντινού αυτοκράτορα περιορίστηκε πάλι στην Κωνσταντινούπολη και κάποιες παράκτιες πόλεις της Θράκης. Ωστόσο, έπειτα από μια αποτυχημένη απόπειρα το 1422 δεν υπήρξε άλλη απευθείας επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης μέχρι το 1453. Βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες για τους Οθωμανούς ήταν η [καλή οχύρωση](#) της πόλης, η κυριαρχία των [Βενετών](#) και [Γενουατών](#) στη θάλασσα και ο φόβος πως η δέσμευση μεγάλων δυνάμεων σε μια πολιορκία θα ενθάρρυνε επιθέσεις από τις δυνάμεις της δυτικής χριστιανοσύνης (η σταυροφορία του 1444, η οποία κατέληξε στην πύρρειο τουρκική νίκη στη [Βάρνα](#), είχε θορυβήσει ιδιαίτερα τους

Άλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

Οθωμανούς) ή εξεγέρσεις διεκδικητών του θρόνου.

Για τους Βυζαντινούς η μόνη μακροπρόθεσμη προοπτική επιβίωσης προϋπέθετε ενεργή στρατιωτική βοήθεια από τις χριστιανικές δυνάμεις. Απαραίτητος όρος όμως ήταν η ένωση της βυζαντινής Εκκλησίας με την Εκκλησία της Ρώμης, κάτι που δίχαζε βαθιά τη βυζαντινή κοινωνία. Η ένωση τελικά συμφωνήθηκε κατά τη σύνοδο της Φεράρας-Φλωρεντίας (1438-1439), προσέκρουσε όμως στην αντίδραση μεγάλου μέρους του ορθόδοξου ποιμνίου. Η προσπάθεια αποφυγής εσωτερικών κρίσεων πιθανότατα εξηγεί γιατί ο [πατριαρχικός θρόνος](#) της Κωνσταντινούπολης χήρευε το 1453,¹ καθώς και γιατί ο αυτοκράτορας [Κωνσταντίνος ΙΑ΄](#) δε στέφθηκε μετά την άφιξή του στη βασιλεύουσα το 1449.

2. Δυνάμεις των αντιπάλων και ηγεσία

Οι μαρτυρίες για τον όγκο του οθωμανικού στρατού κατά την πολιορκία παρουσιάζουν τεράστιες αποκλίσεις (από 160.000 έως 700.000) και, όπως συνήθως συμβαίνει με μεσαιωνικές πηγές, οι περισσότερες πρέπει να διογκώνουν υπερβολικά τους αριθμούς. Αν και στις δυνάμεις του μόνιμου οθωμανικού στρατού και των υποτελών δυνάμεων σίγουρα είχαν προστεθεί πολλοί άτακτοι με την ελπίδα της λείας, το σύνολο δεν πρέπει να ξεπερνούσε κατά πολύ τις 200.000 και πολύ πιθανόν να υπολειπόταν του αριθμού αυτού.

Αποκλίσεις υπάρχουν και για τις δυνάμεις των υπερασπιστών, όμως εκεί έχουμε την πιο αξιόπιστη μαρτυρία του Σφραντζή, ο οποίος είχε προβεί σε καταμέτρηση των δυνάμεων κατ' εντολή του αυτοκράτορα. Αναφέρει 4.773 Ρωμαίους και περίπου 200 ξένους, όμως ο αριθμός των τελευταίων αυτών σίγουρα δεν περιλάμβανε τα οργανωμένα ιταλικά στρατιωτικά σώματα, τα οποία ξέρουμε από άλλες μαρτυρίες πως υπερέβαιναν τα 1.000 άτομα και ίσως να ήταν γύρω στις 3.000. Σε κάθε περίπτωση ο συνολικός αριθμός δεν πρέπει να υπερέβαινε τις 8.000. Η αριθμητική υπεροχή των πολιορκητών ήταν αναμφίβολα συντριπτική.² Αντίστοιχη αβεβαιότητα υπάρχει για τον αριθμό των πλοίων του οθωμανικού στόλου, με πλησιέστερο ίσως στην αλήθεια έναν αριθμό 100-150 πλοίων διάφορων τύπων. Τα πλοία των αμυνομένων στον Κεράτιο κόλπο ήταν πολύ λιγότερα, κυρίως τροποποιημένα εμπορικά των Βενετών και Γενουατών. Τέλος σημαντικό ρόλο στην πολιορκία έπαιξαν τα πρωτοφανούς μεγέθους και βεληνεκούς κανόνια των πολιορκητών. Πυροβόλα διέθεταν και οι πολιορκούμενοι, αλλά ήταν μικρότερα και δεν μπόρεσαν να τα χρησιμοποιήσουν επαρκώς λόγω των βλαβών που προξενούσαν οι κραδασμοί στα τείχη.

Την ηγεσία των επιτιθέμενων είχε ο σουλτάνος [Μωάμεθ Β΄](#).³ Από τους υφισταμένους του αξίζει να αναφερθούν οι αρχιστράτηγοι της Ρούμελης και της Ανατολής, Καρατζά και Ισάκ αντίστοιχα, οι πασάδες Ζαγανός, Μαχμούτ, Σαρουτζά και Χαλίλ, καθώς και ο ναύαρχος Μπαλτάογλου, ο οποίος αντικαταστάθηκε μεσοψής της πολιορκίας από το Χαμζά.⁴

Από την πλευρά των αμυνομένων, υπό τη γενική ηγεσία του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Δράγαση,⁵ το στρατιωτικό πρόσταγμα ανήκε στο Γενουάτη Giovanni Giustiniani Longo, ενώ διάφοροι Βυζαντινοί και Ιταλοί διοικούσαν τα σημεία των τειχών που τους είχαν ανατεθεί, ανάμεσά τους ο παπικός [λεγάτος](#) Ισίδωρος και ο [μέγας δούξ](#) Λουκάς Νοταράς.

3. Η εξέλιξη των γεγονότων

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτέλεσε το βασικό στόχο του Μωάμεθ Β΄ αμέσως μετά την άνοδό του στην εξουσία, στα τέλη του 1451. Στη διάρκεια του 1452 κατασκεύασε το φρούριο του Boğaz kesen (σημερινό Rumeli Hisarı) στην ευρωπαϊκή όχθη του Βοσπόρου, ώστε να ελέγχει το διάπλου των στενών, ενώ παράλληλα ξεκίνησε τις προετοιμασίες για την πολιορκία και την κατασκευή των κανονιών. Επίσης, από το φθινόπωρο του 1452 άρχισε η κατάληψη των εκτός της Πόλης βυζαντινών οχυρών.

Στις αρχές Απριλίου του 1453 (σταδιακά από τις 4 έως τις 7 Απριλίου 1453) οι οθωμανικές δυνάμεις συγκεντρώθηκαν μπροστά στην Κωνσταντινούπολη και στις 12 Απριλίου ξεκίνησε ο βομβαρδισμός των [χερσαίων τειχών](#) και οι προσπάθειες υπόσκαψής τους. Μέχρι την τελική έφοδο μεγάλο μέρος των τειχών, ιδιαίτερα στο μεσαίο τμήμα τους, είχε υποστεί σημαντικές ζημιές. Στις 18 Απριλίου απέτυχε μία πρώτη έφοδος στα τείχη. Στις 20, έπειτα από επιτυχημένη προσπάθεια

Άλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

τεσσάρων πλοίων να σπάσουν τον κλοιό του οθωμανικού στόλου και να μπουν στον [Κεράτιο κόλπο](#), ο σουλτάνος καθαίρεσε το ναύαρχο Μπαλτάογλου και στις 22 κατόρθωσε να περάσει μέρος του στόλου του διά ξηράς στον Κεράτιο. Οι πολιορκημένοι προστάτευαν έως τότε την είσοδο στον κόλπο με μια αλυσίδα και με παραταγμένα πλοία. Η είσοδος των τουρκικών πλοίων εξέθεσε το ευάλωτο βόρειο τείχος της Πόλης σε επίθεση και ανάγκασε τους αμυνομένους να αραιώσουν ακόμη περισσότερο τις ισχνές δυνάμεις τους. Άλλες πρωτοβουλίες του πολιορκητή που εντυπωσίασαν τους συγχρόνους ήταν η κατασκευή ενός θωρακισμένου πολιορκητικού πύργου και μια πλωτή γέφυρα από βαρέλια στο μυχό του Κεράτιου κόλπου. Παρά την καταπόνηση των τειχών, δύο ακόμη γενικές έφοδοι, στις 7 και 12 Μαΐου, απέτυχαν. Στις 21 Μαΐου οι Βυζαντινοί απέρριψαν πρόταση του σουλτάνου να παραδώσουν με ευνοϊκούς όρους την Πόλη. Πέραν της ιδεολογικής διάστασης, η άρνηση του αυτοκράτορα και του συμβουλίου του μπορεί να υπέκρυπτε την ελπίδα λύσης της πολιορκίας. Το στρατόπεδο των πολιορκητών διέτρεχαν φήμες για την άφιξη βοήθειας στην Πόλη από τη Δύση, ενώ μία ομάδα στην αυλή του σουλτάνου ήταν από την αρχή αντίθετη με την προοπτική κατάληψης της Πόλης και πιθανόν να διοχέτευε πληροφορίες στους αμυνομένους.

Κατά την τελική επίθεση, τις πρώτες πρωινές ώρες της 29ης Μαΐου, οι τουρκικές δυνάμεις κατόρθωσαν να εισχωρήσουν στα τείχη στην περιοχή της πύλης του Αγίου Ρωμανού, η οποία είχε υποστεί τις μεγαλύτερες καταστροφές. Δεν μπορεί να εκτιμηθεί εάν και ποιο ρόλο έπαιξε η αναφερόμενη είσοδος στρατού από την αφύλακτη Κερκόπορτα. Η αντίσταση των αμυνομένων κατέρρευσε όταν ο βαριά τραυματισμένος Giustiniani εγκατέλειψε το πεδίο της μάχης, δημιουργώντας πανικό. Επακολούθησε θανατηφόρος συνωστισμός μεταξύ του εξωτερικού και του εσωτερικού τείχους και στη συνέχεια οι Τούρκοι εισήλθαν στην Πόλη εξοντώνοντας όσους αντιστέκονταν. Κατά τη φάση της κατάρρευσης της αντίστασης στα τείχη σκοτώθηκε και ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, αν και όλες οι λεπτομέρειες για τις τελευταίες του στιγμές προέρχονται από μη αυτόπτες και μάλλον είναι φανταστικές.

Στους νικητές είχε δοθεί το δικαίωμα να λεηλατήσουν την πόλη και να αιχμαλωτίσουν τους κατοίκους και οι περισσότεροι επιδόθηκαν με ζήλο στο έργο αυτό, επιτρέποντας σε μια μερίδα των υπερασπιστών να καταφύγουν στα πλοία, τα οποία στη συνέχεια έσπασαν την αλυσίδα του Κερατίου και διέφυγαν. Οι υπόλοιποι σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν, ενώ η αιχμαλωσία ήταν και η μοίρα του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού. Την ημέρα της 29ης παραδόθηκε στο σουλτάνο η γενουατική αποικία του Γαλατά, η οποία μέχρι τότε είχε τηρήσει ουδετερότητα, ενώ ο Μωάμεθ έκανε τη θριαμβευτική είσοδό του στην Πόλη.

4. Η επομένη της Άλωσης

Το βασικό γενικότερο δίλημμα που αντιμετώπισε ο κατακτητής σουλτάνος μετά την Άλωση ήταν εκείνο της ρήξης ή της συνέχειας με το βυζαντινό παρελθόν της Πόλης. Ενδεικτική είναι η στάση του απέναντι σε ορισμένους εκπροσώπους της παλιάς άρχουσας τάξης με προεξάρχοντα το μεγάλο δούκα Λουκά Λουκά Νοταρά, τους οποίους αρχικά αντιμετώπισε ευμενώς, αλλά αμέσως ύστερα μεταστράφηκε και διέταξε την εκτέλεσή τους.⁶ Αντίθετα, εμφανίστηκε ανεκτικός απέναντι στην ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία και έξι μήνες μετά την Άλωση πήρε την πρωτοβουλία ανασύστασης του Οικουμενικού Πατριαρχείου επιλέγοντας ως πατριάρχη τον ανθενωτικό ηγέτη Γεννάδιο Σχολάριο. Η πιο σημαντική μακροπρόθεσμα απόφασή του ήταν η μεταφορά της πρωτεύουσάς του στην κατακτημένη Πόλη, η οποία φαίνεται πως ανακοινώθηκε το 1458. Η απόφαση αυτή συνοδεύτηκε από εκτεταμένο πρόγραμμα επανεποικισμού και οικοδόμησης, τα οποία έθεσαν τη βάση για τη μεταμόρφωση της ερημωμένης Πόλης σε μια οικουμενική αυτοκρατορική [πρωτεύουσα](#), με διαφορετικό όμως χαρακτήρα και εμφάνιση από την αντίστοιχη βυζαντινή.⁷

5. Σημασία του γεγονότος

Λόγω της συμβολικής της διάστασης, η άλωση της Κωνσταντινούπολης έχει από πολύ παλιά θεωρηθεί ορόσημο ανάμεσα στους Μέσους και τους Νεότερους χρόνους. Η πραγματική ευρύτερη ιστορική της σημασία είναι πιο δύσκολο να εκτιμηθεί, καθώς εν πολλοίς επιστέγασε εξελίξεις οι οποίες είχαν ήδη δρομολογηθεί. Μεσοπρόθεσμα συνέτεινε σημαντικά στη μετατροπή του οθωμανικού κράτους σε ισχυρή αυτοκρατορική δύναμη με σαφή επεκτατικό προσανατολισμό και, ως εκ τούτου, σε μείζονα απειλή για τα ευρωπαϊκά κράτη. Επίσης σήμανε το τέλος της κυριαρχίας των ιταλικών εμπορικών

Άλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

πόλεων στο εμπόριο της Ρωμανίας και του Εύξεινου Πόντου. Όσον αφορά τους χριστιανούς της Ανατολής, η άλωση καθόρισε την αποτυχία της ένωσης των Εκκλησιών και την επιβίωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας ως ιδιαίτερης οντότητας. Παράλληλα, η εκκλησία εν μέρει κατέλαβε τη συμβολική θέση της αυτοκρατορίας ως σημείο πολιτικής αναφοράς για τους χριστιανούς, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα διοικητικές, οικονομικές και δικαστικές αρμοδιότητες στο πλαίσιο του οθωμανικού συστήματος.

1. Ο πατριάρχης Γρηγόριος Γ', «η μαμμή», ήταν εν ζωή, αλλά απείχε των καθηκόντων του, χωρίς να έχει επισήμως καθαιρεθεί ή παραιτηθεί, ενώ από το 1451 εγκαταστάθηκε στη Ρώμη. Για τις συνθήκες αυτές βλ. Πιτσάκης, Κ.Γ., «Και πάλι για την “Στέψη” του Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου», στο Μπαλόγλου, Χ.Π. (επιμ.), *Η συμβολή του στην ανάδειξη του Βυζαντινού Πολιτισμού* (Αθήνα – Μυστράς 2005), σελ. 145-165.
2. Για τους αριθμούς βλ. Pertusi, A. (επιμ.), *La Caduta di Costantinopoli I. Le testimonianze dei contemporanei* (Milano 1976), αρ. LXXII-LXXIII· Κουταβά-Δεληβοριά, Β., «Χρονογραφική και χαρτογραφική αποτύπωση της Αλώσεως» (Αθήνα 2003), σελ. 95 κ.ε.· Bartusis, M.C., *The late Byzantine Army. Arms and Society, 1204-1453* (Philadelphia 1992), σελ. 129-132.
3. Η απόδοση αυτή από την επίσημη αραβική εκδοχή του ονόματος είναι προτιμητέα του πιο ανεπίσημου τουρκικού Μεχμέτ.
4. Για τους διάφορους τύπους των ονομάτων βλ. Κουταβά-Δεληβοριά, Β., «Χρονογραφική και χαρτογραφική αποτύπωση της Αλώσεως» (Αθήνα 2003), σελ. 54 κ.ε.
5. Ορισμένοι ιστορικοί τον αριθμούν ως Κωνσταντίνο ΙΒ', προσμετρώντας –εσφαλμένα– τον Κωνσταντίνο Λάσκαρι, ο οποίος ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας κατά την είσοδο των σταυροφόρων στην Κωνσταντινούπολη το 1204. Ακολουθώντας τη συνήθεια της εποχής, ο Κωνσταντίνος χρησιμοποιούσε περισσότερο το επώνυμο του εκ μητρός παππού του, του οποίου το όνομα έφερε. Φυσικά έφερε και το επώνυμο της δυναστείας των Παλαιολόγων.
6. Για το γεγονός βλ. Ζαχαριάδου, Ε., «Τα λόγια και ο θάνατος του Λουκά Νοταρά», *Ροδωνιά. Τιμή στον Μ.Ι. Μανούσακα Α'* (Ρέθυμνο 1994), σελ. 135-146· Ganchou, T., “Le rachat des Notaras après la chute de Constantinople ou les relations ‘étrangères’ de l’ élite Byzantine au XVe siècle”, στο Balard, M. – Ducellier, A. (επιμ.), *Migrations et Diasporas Méditerranéennes (Xe-XVIe siècles)* (Paris 2002), σελ. 149-229· Κιουσοπούλου, Τ., «Λουκάς Νοταράς: Ψήγματα μιας βιογραφίας», στο Ευαγγελάτου-Νοταρά, Φ. – Μανιάτη-Κοκκίνη, Τ. (επιμ.), *Κλητόριον εις μνήμην Νίκου Οικονομίδα* (Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2005), σελ. 161-176.
7. Γερασίμου, Σ., «Η επανόικηση της Κωνσταντινούπολης μετά την Άλωση», στο Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), *1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους* (Ηράκλειο 2005), σελ. 3-21· Kafescioglu, C., “Reckoning with an Imperial Legacy: Ottomans and Byzantine Constantinople”, στο Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), *1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους* (Ηράκλειο 2005), σελ. 23-46· Zachariadou, E.A., “Constantinople se repeuple”, στο Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), *1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους* (Ηράκλειο 2005), σελ. 47-59.

Bibliography :

	Bartusis M.C. , <i>The Late Byzantine Army. Arms and Society 1204-1453</i> , Philadelphia 1992
	Λαόνικος Χαλκοκονδύλης , <i>Αποδείξεις Ιστοριών δέκα</i> , Bekker, I. (ed.), <i>Laonici Chalcocondylae Athiniensis historiarum libri decem</i> , Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1834
	Γεώργιος Σφραντζής , <i>Χρονικόν</i> , Maisano, R. (ed., introd., transl), <i>Sfranze Giorgio, Cronaca</i> , Accademia Naz. dei Lincei Collana, Scrittori bizantini, Roma 1990

Άλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

	Babinger F. , <i>Mahomet II le Conquérant et son temps 1432-1481</i> , Paris 1954
	Γερασίμου Σ. , "Η επανοίκηση της Κωνσταντινούπολης μετά την Άλωση", Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), <i>1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεότερους χρόνους</i> , Ηράκλειο 2005, 3-21
	Zachariadou E.A. , "Constantinople se repeuple", Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.), <i>1453: Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεότερους χρόνους</i> , Ηράκλειο 2005, 47-59
	Runciman S. , <i>The Fall of Constantinople, 1453</i> , Cambridge 1965
	Haldon J.F., Nicolle D., Turnbull S. , <i>The Fall of Constantinople. The Ottoman Conquest of Byzantium</i> , Oxford – New York 2007
	Nicol D.M. , <i>The Immortal Emperor. The Life and Legend of Constantine Palaiologos, Last Emperor of the Romans</i> , Cambridge 1992
	Crowley R. , <i>Constantinople. The Last Great Siege, 1453</i> , London 2005
	Κουταβά-Δεληβοριά Β. , «Χρονογραφική» και χαρτογραφική αποτύπωση της Αλώσεως, Αθήνα 2003
	Χρυσός, Ε. (επιμ.) , <i>Η Άλωση της Πόλης</i> , Αθήνα 1994
	Κιουσοπούλου, Τ. (επιμ.) , <i>1453. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεότερους χρόνους</i> , Ηράκλειο 2005
	Δούκας, Ιστορία, Grecu, V. (ed.) , <i>Ducae Historia turco-byzantina (1341-1462)</i> , Bucarest 1958
	Μιχαήλ Κριτόβουλος, Ιστορία, Reinsch, D.R. (ed.) , <i>Critobuli Imbriotae Historiae, Corpus Fontium Historiae Byzantinae 22</i> , Berlin – New York 1983
	Pertusi A. , <i>La Caduta di Costantinopoli 1. Le testimonianze dei contemporanei</i> , Milano 1976
	Pertusi A. , <i>La Caduta di Costantinopoli 2. L'eco nel mondo</i> , Milano 1976
	Pertusi A. , <i>La Caduta di Costantinopoli 3. Testi inediti e poco noti sulla caduta di Costantinopoli</i> , Bologna 1983

Webliography :

	7 Ημέρες Η Άλωση της Πόλης http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/2000/05/28052000.pdf
	Constantine XI and Mehmed II: The fall of Constantinople 1448-1453 http://coursesa.matrix.msu.edu/~fisher/hst373/readings/nicol.html
	The Fall of Constantinople: Bishop Leonard and the Greek Accounts http://www.deremilitari.org/resources/pdfs/philippides.pdf

Glossary :

	λεγάτος, ο (λατ. legatus)
--	---------------------------

Αλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

Ο πρέσβης της ρωμαϊκής συγκλήτου: α) προς τα ξένα έθνη και β) προς τους διοικητές των στρατευμάτων ως συμμετοχος στη διοίκηση. Γενικά, εφόσον εκτελούσε εντολές της συγκλήτου, ήταν δημόσιος λειτουργός. Θεωρούνταν ιερό πρόσωπο. Σε μεταγενέστερους χρόνους λεγάτος ονομαζόταν ο απεσταλμένος αντιπρόσωπος σε ξένη χώρα. Το συναντούμε ως αξίωμα του επικεφαλής των ιταλικών παροικιών στη βυζαντινή Κωνσταντινούπολη. Οι απεσταλμένοι της παπικής Έδρας με δικαιοδοσία να διευθετούν εκκλησιαστικά ζητήματα ονομάζονταν επίσης λεγάτοι.

μέγας δουξ/δούκας, ο

Ο επικεφαλής του αυτοκρατορικού στόλου από το 1092 και μετά. Κατά την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο, ο τίτλος του μεγάλου δούκα απονεμόταν στους πλέον υψηλόβαθμους πολιτικούς/στρατιωτικούς αξιωματούχους της αυτοκρατορίας.

Sources

Δούκας, *Ιστορία, Grecu, V. (ed.), Ducae Historia turco-byzantina (1341-1462)* (Bucarest 1958).

Μιχαήλ Κριτόβουλος, *Ιστορία, Reinsch, D.R. (ed.), Critobuli Imbriotae Historiae* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 22, Berlin – New York 1983).

Γεώργιος Σφραντζής, *Χρονικόν, Maisano, R. (ed.), Georgii Sphrantzae Chronicon* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 29, Roma 1990).

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, *Αποδείξεις Ιστοριών δέκα, Bekker, I. (ed.), Laonici Chalcocondylae Atheinsis historiarum libri decem* (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1834).

Pertusi, A. (ed.), *La Caduta di Costantinopoli 1. Le testimonianze dei contemporanei* (Milano 1976).

Quotations

Οι οθωμανικές δυνάμεις συγκεντρώνονται μπροστά από την Κωνσταντινούπολη:

ήσαν δ' αί πάσαι τὸν ἀριθμὸν, ὡς ἐλέγοντο, τριακόσιοι καὶ πεντήκοντα ἄνευ μέντοι γε τῶν σκευαγωγῶν καὶ τῶν κατ' ἄλλην τινὰ χρεῖαν ἢ ἐμπορίαν ἀφικνουμένων· αἱ δ' ἀνήγοντο τάχει πολλῶ σὺν βοῇ καὶ θορύβῳ καὶ ἀλαλαγμῷ εἰρεσία τε χρώμεναι καὶ παρακελευσμῶ καὶ πατάγῳ καὶ ἀντιφιλοτιμήσει πρὸς ἀλλήλας ὑπερηχοῦσαι μὲν τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκπληξιν δὲ καὶ φόβον ὅτι πλεῖστον παρέχουσαι τοῖς ὄρωσι. (3.) διὰ πολλοῦ γὰρ χρόνου οὐδαμοῦ τοσοῦτος στόλος νεῶν καὶ παρασκευῆ τοσῆδε κατὰ θάλατταν ἐγγένοι· ὁ δὴ καὶ μᾶλλον τοὺς ταιλαιπῶρους Ῥωμαίους ἐξέπληξε παρ' ἐλπίδα φανέν καὶ εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀθυμίαν μεγίστην ἐνέβαλε καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐλπίδα χρηστὴν αὐτῶν παρήρηται. (4.) πρότερον μὲν γὰρ ἤνικα προσέβαλλον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, κατὰ γῆν ἐπολιορκούντο καὶ μόνον, τῆς δὲ θαλάσσης ἐκράτουν, καὶ εἶχον τὰ τε ἐπιτήδεια ἀφθονα τῇ κατὰ θάλατταν ἐμπορία χρώμενοι τὸν τε πόλεμον ῥαδίως ἀνέφερον καὶ τὰς προσβολὰς οὐ χαλεπῶς ἀπεκρούοντο διὰ πολυχειρίαν τῶν πολεμίων ἐνὶ μέρει καὶ μόνῳ τῷ κατὰ γῆν μαχομένων· νῦν δὲ κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιόντα ὄρωντες τὸν πόλεμον εἰκότως ἐξεπλήττοντο καὶ εἰς ἀπορίαν μεγίστην καὶ φόβον δεινὸν ἐνέπιπτον. καὶ ὁ μὲν κατὰ θάλασσαν στόλος τῷ βασιλεῖ οὕτως ἀνήγετο.

1.23. (1.) αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ ἵππικῶ τε καὶ πεζικῶ διὰ τῆς μεσογείας ἐχώρει ἅπαντα συγκυκῶν τε καὶ συνταράττων καὶ φόβον καὶ ἀγωνίαν καὶ φρίκην μεγίστην ἐμποίων, καθ' οὓς ἂν γένοιτο, συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ τὰς μηχανάς· καὶ ἀφικνεῖται δεκαταῖος ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ στρατοπεδεύεται πρὸς τῇ πόλει ἐγγύς που τοῦ τείχους ὅσα ἀπὸ σταδίων τεττάρων πρὸς ταῖς καλουμέναις Πύλαις τοῦ Ῥωμανοῦ. (2.) αἱ δὲ νῆες ὀρμίζονται ἄλλη καὶ ἄλλη τῆς ἠπείρου καταντικρῶ τῆς πόλεως πληρώσασαι πᾶσαν τὴν ταύτη παραλίαν.

Μιχαήλ Κριτόβουλος, *Ιστορία, 1.22-23 (CFHB 22, Berlin – New York 1983).*

Προσπάθειες των Βυζαντινών να οχυρώσουν την πόλη:

Ῥωμαῖοι δὲ στρατὸν τοσοῦτον πεζὸν τε καὶ ναυτικὸν καὶ παρασκευὴν τοσῆδε κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιούσαν ὄρωντες ἐξεπλήττοντο μὲν τῷ τε παραλόγῳ τῆς θέας τῷ τε ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως, οὐ μὴν ἡμέλουν γε καὶ αὐτοὶ τῶν ἐς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐναντίαν ἀντιπαρασκευὴν, ἀλλὰ πάντα ἐποίουν μηδὲν ὑφιέντες. (2.) καὶ πρῶτον μὲν ὀλκάδας μεγάλας περὶ τε τὴν ἄλυσιν καὶ τὸ στόμα τοῦ μεγάλου λιμένος ἀντιπρῶρους βύζην ὄρμιζον καὶ τριήρεις μακρὰς περὶ αὐτὰς ὡς ταύτη τὸν ἔσπλον τῶν πολεμίων κωλύσοντες.

Αλωση Κωνσταντινούπολης, 1453

Μιχαήλ Κριτόβουλος, *Ιστορία*, 1.24 (CFHB 22, Berlin – New York 1983).

Η άφιξη του Giustiniani ενισχύει την άμυνα της Κωνσταντινούπολης:

Όμοιος και εκ της Γενούας έλθων εις όνόματι Ιωάννης Λόγγος εκ των Ιουστινιάνων συν δυσι νήαις ύπερμεγέθους, έχων και πολεμικας παρασκευας πολλας και καλας συν ενόπλοις νέοις Γενουίταις, αρεϊκόν πνέοντασ θυμόν· και ό αυτόσ Ιωάννης επιδέξιος άνήρ και εις παραταγάσ και συνασπισμούσ πολέμων δοκιμώτατοσ, έδεξιώσατο τούτον ό βασιλεύσ και όργασ έμέτρησε τούσ στρατιώτασ αυτού και ευεργεσίασ ένειμε και πρωτοστράτορα τούτον έτίμησε· και αυτόσ την φύλαξιν των πρós τó παλάτιον κειμένων τειχέων ανέλαβετο. Και γάρ ησαν όρώντεσ τόν τύραννον εκεί τας σκευασ τας πετροβόλουσ πηγνύοντα και την άλλην πάσαν αντίμαχον έν τοίσ τοίχοισ παράταξιν. Ευεργέτησε δέ τούτω και διά χρυσοβούλλου γραμματοσ την νήσον Λήμνον, ει αποκρουσθήσεται ό Μεχέμετ και ύποστραφήσεται άπρακτοσ, έξ ών θαόρρει κερδάναι της Πόλεωσ. Έκτοτε ούν έμάχοντο ηρωϊκώσ οί Λατινοι συν τώ Ιωάννη έξερχόμενοι εκ των πυλών της πόλεωσ και ιστάμενοι έν τώ έξωκάστρω και έν τη τάφρω.

Δούκασ, *Ιστορία*, Grecu, V. (ed.), *Ducae Historia turco-byzantina (1341-1462)* (Bucarest 1958), 38.2.

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης και ο θάνατοσ του Κωνσταντίνου ΙΑ΄:

Και τη κθ-η Μαΐου, ήμέρα γ-η, ώρα της ήμέρασ αρχή απήρε την Πόλιν ό άμηρασ, έν η ώρα και άλώσει της πόλεωσ και ό μακαρίτησ αυθέντησ μου και βασιλεύσ κύρ Κωνσταντίνοσ σκοτωθεισ απέθανεν, έμου πλησίον αυτού ούχ ευρεθέντοσ τη ώρα εκείνη, αλλά προστάξει εκείνου εις έπίσκεψιν δηθεν άλλου μέρουσ της πόλεωσ, ιού, ιού κάμοι, της προνοίασ ούκ ειδ΄ εις τίνα με καιρόν φυλαττούσησ. (10.) Ήν δέ η πάσα ζωή αυτού δη του μακαρίτου βασιλέωσ και μάρτυροσ χρόνοι μθ΄ και μήνεσ γ΄ και ήμέραι κ΄, ών ην βασιλεύσ χρόνουσ δ΄, μήνασ δ΄ και ήμέρασ κδ΄, όγδοοσ βασιλεύσ του γένουσ αυτού των Παλαιολόγων ύπάρχων.

Γεώργιοσ Σφραντζήσ, *Χρονικόν*, Grecu, V. (ed.), *Georgios Sphrantzes. Memorii 1401-1477* (Scriptores Byzantini 5, Bucharest 1966), σελ. 49-50.

Chronological Table

1452: Κατασκευή του Boğaz kesen από το Μωάμεθ Β' στην ευρωπαϊκή όχθη του Βοσπόρου

4-7 Απριλίου 1453: Συγκέντρωση των οθωμανικών δυνάμεων μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης

12 Απριλίου: Βομβαρδισμοί στα τείχη της Πόλης

18 Απριλίου: Πρώτη αποτυχημένη έφοδοσ των οθωμανικών δυνάμεων

20 Απριλίου: 4 πλοία σπάνε τον κλοιό του οθωμανικού στόλου και μπαίνουν στον Κεράτιο για να ενωθούν με τούσ πολιορκημένουσ. Καθαίρεση του ναυάρχου των Οθωμανών

22 Απριλίου: Μέροσ του οθωμανικού στόλου περνά στον Κεράτιο διά ξηράσ

7 και 12 Μαΐου: Έφοδοι των οθωμανικών δυνάμεων

21 Μαΐου: Απόρριψη από τούσ Βυζαντινούσ της πρότασησ του Μωάμεθ Β' για παραόδοση της πόλησ με ευνοϊκούσ όρουσ

29 Μαΐου: Αλωση της Κωνσταντινούπολησ από τα οθωμανικά στρατεύματα